

JUNTA DE LA FACULTAD DE QUÍMICA.

Ilmo. Sr. Decano: Dr. Juan B. Verdú Raga. A las diecisiete horas quince minutos del miércoles día 5 de febrero de 1975. Bajo la presidencia del Ilmo. Sr. Decano y con la asistencia de los señores que al margen se relacionan, se reunió la Junta de Facultad.

Dr. D. Jorge Bogal Fes. Se acuerda, aunque no esté de acuerdo con los estatutos provisionales de la Universidad, constituir la Junta de Facultad según la siguiente composición:

Dr. D. Ricardo Granados. Todos los Profesores Numerarios, cinco alumnos, uno por cada curso, y seis Profesores No Numerarios, correspondiente al 50% de los Profesores Numerarios, componiendo la Junta así constituida a aceptar todos los acuerdos a los que se lleguen en las reuniones de la Junta, como si hubiese sido constituida legalmente.

Dr. D. Fco. Ruiz Becerra. Se acuerda hacer una propuesta para modificar parcialmente los estatutos provisionales, en particular el artículo referente a la constitución de la Junta.

Dr. D. Ramón Cervera. Los delegados de los estudiantes proponen la composición de que como representantes de los alumnos de D. Joaquín Sales Calvo pertenecer a la Junta dos delegados de Primer Curso, Enrique Pedraza Villaseca, en lugar de uno, uno en representación de los grupos de química y otro de los grupos de biología y física, un representante del curso a extinguir en tanto exista y el Delegado de Facultad, como representante de las diversas comisiones. La Junta acuerda aceptar dicha propuesta.

Dr. D. Carlos Mulla Jarama. La Junta acuerda convalidar los nombramientos de D. Juan Lluís Fontanella, por los realizados en la Universidad de Oviedo.

Dr. D. Fco. Aragón Lluís. Se acuerda aceptar como director de los Trabajos de Sembrar por D. Javier Guadalupe Sola, para alcanzar el grado de Doctor, al Dr. Ballester, y al Dr. Crespo, para dirigir los de D. Angel Sola García.

Seminari
de química
als anys
cinquanta.

manca i una mica més tard, el 1925, es trasllada a Sevilla, on es quedà fins a l'abril de 1933, quan demana l'excedència voluntària i s'incorpora, com s'ha comentat, a la Universitat de Barcelona com a professor agregat temporal per temps indefinit; el 1934 fou nomenat catedràtic numerari de Química Tècnica. Superat l'expedient de depuració, el febrer de 1941 Pascual pren possessió de la càtedra de Química Orgànica, vacant per l'expulsió de García Banús, que ocuparà fins a la seva jubilació, el 1965.

Pascual fou un home important per a la Facultat en molts aspectes: mantingué el treball experimental com a base de la recerca, impulsà des del primer moment la necessitat que la UB conferís el grau de doctor, la construcció dels nous edificis de la facultat a Pedralbes i ajudà a incrementar i consolidar els excel·lents fons del Seminari de Química, que dirigí des de 1940 fins a la seva jubilació, i entre el 1947 i el 1951 ocupà l'únic vicerectorat que hi havia aleshores. Quan el 1939 es fundà el CSIC, hi establí de seguida fortes relacions i passà a formar part de la delegació local de la Sección de Química Orgánica de l'Instituto Alonso Barba del Patronato Alfonso el Sabio, que el 1952 es transformà en el Departamento de Química Orgánica. El 1944 participa en l'establiment de l'Instituto de Investigación Tecnológica de Barcelona (finançat pel CSIC i la Diputació provincial); finalment, el 1955 es crea a Barcelona una delegació del Patronato Juan de la Cierva del CSIC i Pascual n'és nomenat president. Aquests instituts del CSIC estaven ubicats al laboratori de Química Orgànica, al pati de Ciències, i tenien uns equipaments i instruments (en especial en el camp de l'espectroscòpia) de què no disposava cap altra de les càtedres

de la facultat. L'any 1967, un parell d'anys abans que la Facultat de Ciències traslladés les seccions de Física i de Química a Pedralbes, possiblement gràcies a les bones relacions amb el ministre i col·lega Lora Tamayo, s'inaugura, també a Pedralbes, el nou edifici del Centro de Investigación y Desarrollo (CID-CSIC). Aquest organisme estava constituït en aquell moment per l'Institut de Química Orgànica de Barcelona, que tot just s'acabava de crear, l'Institut de Investigación Textil y de Tecnología del Cuento i el Departamento de Farmacología. Aquest nou centre, per les seves instal·lacions i equipaments, passà a ser ràpidament una referència del conreu de la química a Catalunya, i molts joves investigadors que lentament s'anaven incorporant a l'incipient món de la recerca hi feren la tesi doctoral. Amb els anys aquest institut ha anat evolucionat i canviant la seva organització interna; actualment és l'Institut de Química Avançada de Catalunya (IQAC): Professor Josep Pascual Vila

Josep
Pascual Vila
(1895-1979).

La tasca de recerca de Pascual és important, particularment si es tenen en compte les condicions materials i morals en què es va fer;¹²² com s'ha dit, la vinculació al CSIC des del primer moment li permeté disposar d'unes condicions no tan precàries com les que visqueren els laboratoris universitaris dependents exclusivament del Ministerio de Educación. Pascual tenia una molt bona formació, aconseguida inicialment sota el mestratge de García Banús i que completà amb una llarga estada postdoctoral a dos laboratoris europeus de gran prestigi, formació que li havia permès aconseguir una sòlida base experimental i un criteri orgànic clar que només poden adquirir-se en centres de primer nivell. Pascual dirigí una cinquantena de tesis doctorals, i molts d'aquests estudiants ocuparen i ocupen llocs de responsabilitat al món de la universitat, centres de recerca (especialment, el CSIC) i la indústria. Entre d'altres, es poden esmentar R. Granados, que el substituirà a la càtedra quan es jubili; R. Mestres Quadreny, catedràtic de la Universitat de València, o R. Carreras, professor a la UB, encara que possiblement els noms de M. Ballester (1916-2005), F. Serratosa (1925-1995) i J. Castells (1925) són el nucli dels tres deixebles inicials i més propers que continuaran la seva obra i l'ampliaran de manera significativa, consolidant així l'anomenada escola de química orgànica de Barcelona, començada per García Banús i que encara és activa actualment. Conjuntament amb Castells, altres deixebles més joves com J. Font Cierco i el malaguanyat Marcial Moreno (Barcelona, 1941-2006) van organitzar la química orgànica a la Universitat Autònoma de Barcelona quan es creà, l'any 1969.

La recerca feta per Pascual, reflectida en més d'un centenar d'articles, publicats majoritàriament als *Anales*, pot dividir-se en diferents etapes des del punt de vista

122. Vegeu l'apartat de l'annex dedicat a Josep Pascual, pàgines 228-237.

cronològic i temàtic. El tema sobre els àcid biliars, iniciat a Friburg i continuat a Salamanca i Sevilla, podria considerar-se proper a la química biològica, però la pràctica totalitat de la seva producció cau dins del camp de la síntesi orgànica. Entre les línies¹²³ de treball conreades hi ha: α -aminocetones i β -hidroxi- α -aminoàcids (1930-1959); estereoquímica de ciclans (1940-1969); ortoèsters i pseudoèsters (1944-1954); pirones i butenolides (1954-1966), finançada per la Fundación Juan March; alcohols terpènics (1966-1969), mitjançant un contracte amb el Departament d'Agricultura dels Estats Units, i reductodímers de la pulegona (1961-1978).

Pascual era un bon docent, molt ordenat i clar en les seves exposicions, i llevat d'un text, *Lecciones de química general*, adreçat a estudiants de medicina, que fou una de les assignatures que donà durant molts anys, no escrigué cap altre llibre de química orgànica; ja havia passat el temps en què els professors es dedicaven a escriure llibres de text, en canvi, sí que traduï una nova edició del prestigiós llibre de Holleman del qual García Banús havia traduït edicions anteriors. S'ha de destacar, també, la preocupació pels problemes de nomenclatura de la química orgànica; empès per aquesta inquietud participà en diverses reunions internacionals de la IUPAC i traduï al castellà el *llibre blau* de les normes i regles de nomenclatura. Pascual impartí habitualment els cursos de química orgànica de la llicenciatura, i durant bastants anys la química general per als estudiants de Medicina; també fou un dels catedràtics que des de bon començament donà cursos de doctorat.

L'obra de Pascual rebé el reconeixement que es mereixia. Era membre de diverses acadèmies: de la RACAB, a la qual ingressà el febrer de 1944 amb el parlament *Aportación al problema de la tautomería de las dicetonas 1,3*—i que presidí de 1962 a 1977—; de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid (1963); membre d'honor de la Société de Chimie Industrielle, i comanador de l'Ordre des Palmes Académiques (1961) franceses. Tenia la Gran Cruz de la Orden Civil d'Alfonso X el Sabio (1960); la Medalla d'Or de la Diputació de Barcelona i de la seva vila natal, Mataró, i la ciutat de Barcelona li concedí el Premi d'Investigació en Ciències l'any 1963 i donà el seu nom al carrer que separa, avui dia, la Facultat de Química de l'Escola d'Enginyers Industrials.

La simbiosi dels laboratoris del CSIC amb la càtedra era intensa i part del personal col·laborava en tasques docents, especialment en la impartició de cursos de doctorat. En aquest sentit cal citar els que donà Ballester, a partir de mitjan cinquanta, sobre química orgànica teòrica i mecanismes de reacció; a partir de l'inici dels seixanta, Serratosa impartí l'assignatura de Síntesi de Productes Naturals i Castells, la d'Espectroscòpia Orgànica, cosa que el convertí en l'introduïdor d'aquestes tècniques, en especial de la RMN, a la UB i al país.

Pascual es jubilà el 1965; el 1967 fou substituït a la càtedra per Ricardo Granados, que guanyà unes oposicions a les quals també s'havien presentat Ballester i Castells, en una decisió molt comentada. Ricardo Granados Jarque (Barcelona, 1917-

123. SERRATOSA PALET, Fèlix i CASTELLS GUARDIOLA, Josep. *Obra científica del profesor Dr. José Pascual Vila (1895-1979). Recopilación y ordenación de las publicaciones.* Barcelona, Eunibar, 1982.

2006) havia fet la tesi amb Pascual; des de l'any 1946 va ser catedràtic a la Universitat de Valladolid, i posteriorment, des de 1956, de la de Granada. Simultàniament a l'arribada de Granados, s'incorporà com a professor agregat Eliseo Seoane, que passà a donar la nova assignatura optativa Química Orgànica de Productes Naturals (aquesta assignatura, que s'impartí per primera vegada el curs 1967-1968, fou, molt probablement, la primera de la llicenciatura en què es tractaven amb una certa extensió les tècniques espectroscòpiques moleculars); al cap de pocs anys accedí a la càtedra a la Universitat de València.

L'arribada de Granados a la UB coincidí amb la inauguració de les noves instal·lacions del CSIC a Barcelona, que acolliren els laboratoris de Química Orgànica, fet que provocà la desaparició de pràcticament tot el personal i l'equipament i que les relacions, fins aquell moment íntimes, prenguessin un aspecte més normal; arran d'això les col·laboracions dels investigadors del CSIC amb la Facultat s'espaïaren. No fou fins bastants anys més tard, amb la incorporació de Castells, procedent de la Universitat Autònoma, com a catedràtic de Química Orgànica —quan Granados es traslladà a la Facultat de Farmàcia el 1976— i, posteriorment, amb la llarga estada de Serratosa en comissió de serveis a la Facultat a partir del curs 1977 —arribà a ocupar-ne el vicedeganat de 1982 a 1985—, que aquests deixebles directes de Pascual retornaren a la UB.

Granados¹²⁴ hagué d'organitzar gairebé de nou els laboratoris d'orgànica, i un cop a la nova seu de la Facultat a Pedralbes posà les bases del Departament amb la formació dels futurs professors C. Gálvez, E. Giralt, E. Pedroso i J. Vilarrasa, que junt amb J. M. Ribó consolidaran, posteriorment, les noves línies de recerca; durant aquests anys, J. de Mendoza ocupà l'agregació del departament. El 1976 es traslladà, d'una manera imprevista, a la Facultat de Farmàcia, on orientà el departament cap a la Química Farmacèutica, amb la col·laboració del seu deixeble J. Bosch.

Granados, amb una preocupació per la docència molt superior a la dedicada a la recerca, tenia una clara vocació per la gestió universitària. En els deu anys que estigué a la Facultat fou degà de la de Ciències uns mesos l'any 1969; de la de Química de 1974 a 1976, i de la de Farmàcia de 1980 a 1983; prèviament ho havia estat a la de Valladolid des de 1946, l'any de la seva arribada, fins a 1956, quan es traslladà a Granada. El febrer de 1984 disputà el rectorat a Antoni Badia en el claustre constituent que havia de redactar els nous estatuts de la UB després de l'aprovació de Ley de reforma universitària; presentà una proposta clarament individualista, defensant, en certa manera, la universitat més tradicional, sense copsar del tot els enormes canvis que s'estaven produint al país aquells anys tan peculiars de començament dels vuitanta.

L'altre nom de referència de la química orgànica a la UB és Ferran Calvet, també deixeble de García Banús, que gràcies a les seves estades a l'estranger evolucionarà cap a la bioquímica, que en aquells moments estava naixent com a ciència inde-

124. Vegeu l'apartat de l'annex dedicat a Ricardo Granados, pàgines 237-241.

pendent. Ferran Calvet Prats (1903-1988), fill de Vilafranca del Penedès, féu el batxillerat a Reus i ingressà a l'Institut de Química Aplicada, on es donaven ensenyaments de directors d'Indústries Químiques; més tard es llicencià en Química a la UB el juny de 1923, i s'incorporà com a ajudant de classes pràctiques al laboratori de García Banús. El 1925, la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid li adjudicà la pensió corresponent a Espanya de la Ramsay Memorial Fellowship Trust per anar al Queen's College d'Oxford a treballar amb F. D. Chattaway. Es quedà allí fins al 1928 estudiant mecanismes de reaccions de condensació entre el cloral i fenols com a cas particular del general de la condensació fenolaldehid, procés interessant per les aplicacions tècniques en la fabricació de la baquelita i altres resines plàstiques, que li permeteren obtenir el grau de doctor per aquesta prestigiosa universitat anglesa. De tornada a Barcelona es reincorpora al laboratori de García Banús, a qui substitueix a les classes en les seves absències, i el 1929 es doctora a Madrid amb la tesi *Una nueva reacción de condensación de fenoles y aldehidos: la condensación del cloral con los fenoles para-sustituídos*, amb el treball experimental fet a Oxford. A continuació obté una beca de la Fundació Rockefeller per anar a Munic, on estigué un any i mig, amb H. Wieland, per estudiar les estructures i propietats dels alcaloides, especialment de l'estricnina, la brucina i la vomicina, recerques que publicà als *Liebigs Annalen*. El 1930 guanya per oposició la càtedra de Química Orgànica de la Universitat de Santiago de Compostella. La Secció de Química s'havia creat uns anys abans, el 1922, i entre els nous professors destaca de seguida Calvet, que arriba amb vint-i-sis anys ple de força, d'il·lusió i estil d'anglès: porta de la Gran Bretanya una nova forma de tracte i relació amb els alumnes, introdueix l'interès per l'esport —en particular, el rugbi—, s'incorpora al món nacionalista gallec —intentant aportar experiències catalanes— i s'involucra en la redacció de l'estatut de la Universitat i de Galícia. Dóna classes a Ciències, Medicina i Farmàcia, organitza un institut d'investigació que treballa en alcaloides del sègol, crea un Servei d'Anàlisi Elemental Orgànica i estableix relacions amb el món industrial local, col·laborant en l'establiment dels Laboratorios Miguel Servet de Vigo.

Passa els anys de la Guerra Civil fora del país, i en tornar comença un període llarg i complicat, que de fet no acaba fins trenta anys després, quan, finalment, aconsegueix la càtedra de Bioquímica a la UB. Abans, el 1935, que és un any decisiu en la carrera de Calvet, havia fet el pas definitiu cap a la bioquímica, en anar a treballar amb Hans von Euler,¹²⁵ a l'Institut de Bioquímica d'Estocolm. Estudia deshidrogenases de la fermentació alcohòlica i participa en l'aïllament del coenzim adenosindinucleòtid. En plena Guerra Civil passa el curs 1937-1938 a la Facultat de Medicina de la Universitat d'Edimburg amb G. Barger, on va reprendre els treballs sobre alcaloides. Durant la seva absència, l'agost de 1936, fou destituït de la càtedra per la seva participació en moviments republicans i galleguistes. A l'abril de

125. Hans Karl August Simon von Euler Chulpin (Augsburg, 1873 – Estocolm, 1964) va obtenir el premi Nobel de Química l'any 1929, compartit amb Arthur Harden, pels seus treballs sobre la fermentació del sucre.